

**MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
UNIVERSITATEA BABEȘ BOLYAI
FACULTATEA DE ȘTIINȚE POLITICE,
ADMINISTRATIVE ȘI ALE COMUNICĂRII**

**TEZĂ DE DOCTORAT
(Rezumat)**

”NOUA RUSIE” ÎN GEOPOLITICA GLOBALĂ

**COORDONATOR
Prof. Univ. Dr. Vasile Boari**

**DOCTORAND
Octavian Sergentu**

**Cluj-Napoca
2015**

Această lucrare a fost posibilă prin sprijinul financiar oferit de Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cofinanțat prin Fondul Social European, în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/132400, cu titlul „Tineri cercetători de succes – dezvoltare profesională în context interdisciplinar și internațional”.

Cuvinte cheie: geopolitică, globalizare, geopolitică globală, Rusia, Federația Rusă, hegemonie unipolară, multipolaritate, pace, război, ecologie, geoeconomie, geocultură, Lumea Rusă, chiberspațiu, Eurasianism, Uniunea Eurasiatică, Asia-Pacific, strategie, federație unitară.

Teza de doctorat ”NOUA RUSIE” ÎN GEOPOLITICA GLOBALĂ

INTRODUCERE

CAPITOLUL I. GEOPOLITICĂ ȘI GLOBALIZARE

1.1. RETROSPECTIVA GEOPOLITICII: MEGA-TENDINȚE ALE EVOLUȚIEI UMANE

1.2. MODELUL FRONTIERELOR REPREZENTATIVE ȘI IMAGINARE

1.3. RUSIA ÎN CADRUL PROIECTULUI GLOBAL

1.4. TEORIA EXPANSIONISMULUI AUTORITAR

1.5. PROIECTUL RUS. CUM SE PREZINTĂ

1.6. GLOBALISMUL ȘI IMPERIALISMUL: O DILEMĂ

CAPITOLUL 2. ADMINISTRAȚIE ȘI GUVERNANȚĂ

2.1. RUSIA: CUANTIFICAREA STRUCTURII DE GUVERNĂMÂNT

2.2. CONSILIUL DE STAT AL FEDERAȚIEI RUSE

2.3. COMPONENTA CONSILIULUI DE SECURITATE AL FEDERAȚIEI RUSE

2.4. CONSILIUL FEDERAȚIEI, CAMERA SUPERIOARĂ A ADUNĂRII FEDERALE

2.5. DUMA DE STAT A FEDERAȚIEI RUSE

2.6. GUVERNUL FEDERAȚIEI RUSE

2.7. ELITA POLITICĂ RUSĂ ȘI VIZIUNILE PRINCIPALELOR PARTIDE POLITICE DIN RUSIA

CAPITOLUL 3. OPȚIUNILE GEOECONOMIEI

3.1. GRAMATICA GEOECONOMIEI ȘI LOGICA STRATEGIEI ECONOMICE

3.2. GEOECONOMIA ȘI SECURITATEA ECONOMICĂ ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

3.3. PROIECȚIA GEOPOLITICĂ A ECONOMIEI

3.4. ORGANIZAȚIILE INTERNAȚIONALE ȘI BLOCURILE ECONOMICE REGIONALE

3.5. LOCUL ENERGETICII ÎN STRATEGIA GEOECONOMICĂ A RUSIEI

3.6. CONSOLIDAREA POZIȚIILOR COMPLEXULUI ENERGETIC RUSESC ÎN ECONOMIA GLOBALĂ

3.7. STRATEGIA ENERGETICĂ A FEDERAȚIEI RUSE

3.8. ÎNTRE AUTARHIE ECONOMICĂ ȘI IZOLARE GLOBALĂ

CAPITOLUL 4. DEMOGRAFIE

4.1. HARTA POPOARELOR RUSIEI

4.2. COMPONENTA ETNICĂ A POPULAȚIEI RUSIEI

4.3. FAMILIA LINGVISTICĂ INDO-EUROPEANĂ

4.4. FAMILIA LINGVISTICĂ URALO-UKARICĂ

4.5. FAMILIA LINGVISTICĂ KARTAVELICĂ

4.6. FAMILIA LINGVISTICĂ AFRO-ASIATICĂ

4.7. FAMILIA LINGVISTICĂ SINO-TIBETIANĂ

4.8. FAMILIA LINGVISTICĂ AUSTRO-ASIATICĂ

4.9. ESTE „LUMEA RUSĂ” UN PROIECT CULTURAL ALTERGLOBALIST?

4.9.1. LIMBA RUSĂ CA FACTOR „CIVILIZAȚIONAL” ÎN FEDERAȚIA RUSĂ

4.9.2. CE ETNII NU VORBESC LIMBA RUSĂ?

CAPITOLUL 5. GEOCULTURA ȘI GEOCONFESIONALUL FEDERAȚIEI RUSE

5.1. COMPOZIȚIA CONFESIONALĂ A POPULAȚIEI

5.2. O EXCURSIE ISTORICĂ

5.3. CONCEȚIA: „A TREIA ROMĂ”?

5.4. TREI PARADIGME ALE RELIGIOZITĂȚII

5.5. ORTODOXIA

5.6. ORTODOCȘII DE RIT VECHI (STAROOBREADCESTVO)

5.7. GRUPURILE BISERICEȘTI NEORTODOXE ȘI SECȚELE MARGINALE

5.8. CREȘȚINISMUL OCCIDENTAL

5.9. CONFESII OCCIDENTALE MARGINALE

5.9.1. ISLAMUL

5.9.2. BUDISMUL

5.9.3. IUDAISMUL

5.9.4. ALTE RELIGII ȘI CULTE

5.9.5. AMENINȚĂRI ETNO-CONFESIONALE LA ADRESA FEDERAȚIEI RUSE

CAPITOLUL 6. INTEGRAREA RUSIEI ÎN REGIUNEA ASIA PACIFIC

6.1. STRATEGIA RUSIEI ÎN REGIUNEA ASIA PACIFIC

6.2. EURASIA: ÎNTRE UNIUNEA EURASIATICĂ ȘI REGIUNEA ASIA PACIFIC

6.3. ARHITECTURA REGIONALĂ DIN REGIUNEA ASIA PACIFIC

6.4. O SCHIMBARE A ACCENTELOR GEOPOLITICE

6.5. ABORDĂRI CONCEPTUALE ALE OPȚIUNII RUSIA-ASIA PACIFIC

6.6. PREDICȚII PENTRU SPAȚIUL EURASIATIC

CAPITOLUL 7. NOUA EUROPĂ ESTICĂ: ÎNTRE FRONTIERELE DE COOPERARE ȘI CELE DE CONFRUNTARE

7.1. *RUSIA-EUROPA: O VECINĂTATE CARE OBLIGĂ LA CONVIEȚUIRE*

7.2. *NOUL SPAȚIU POSTSOVIETIC SAU REGIUNEA SPAȚIILOR COMPLEMENTARE*

7.3. *NOUA EUROPĂ ESTICĂ SAU PARTENERIATUL ESTIC*

7.4. *„NOUA EUROPĂ ESTICĂ”: DE LA POLITICA FRONTIERELOR LA FRONTIERELE GEOPOLITICE*

7.5. *DIFICULTĂȚILE ȘI REALITĂȚILE PARTENERIATULUI ESTIC?*

7.6. *SECURITATEA ENERGETICĂ ȘI „RĂZBOIUL GAZELOR” DINTRE MOSCOVA ȘI BRUXELLES*

7.7. *MAREA NEAGRĂ ȘI MAREA BALTICĂ: O TRANSFORMAREA GEOPOLITICĂ*

7.8. *MAREA NEAGRĂ SINONIMĂ CU MAREA RUSĂ*

7.9. *ÎNTRE ARTIFICII GEOECONOMICE ȘI PROVOCĂRI GEOSTRATEGICE*

CAPITOLUL 8. UNIUNEA EURASIATICĂ - PROIECTUL GLOBAL RUS

8.1. *ÎN GRAMATICA ȘI ARITMETICA RĂZBOIULUI*

8.2. *ORGANIZAȚIA TRATATULUI DE SECURITATE COLECTIVĂ*

8.3. *DOCTRINĂ MILITARĂ A FEDERAȚIEI RUSE DIN ANUL 2014*

8.4. *STRATEGIILE RUSE MANIFESTATE FAȚĂ DE STATELE DIN FOSTA URSS*

8.5. *„LUMEA RUSĂ” CA PROIECT GLOBAL*

8.6. *UNIUNEA EURASIATICĂ, UN IMPERIU CONTINENTAL INTEGRAT?*

8.7. *DISFUNȚIONALITĂȚILE UNIUNII EURASIATICE*

8.8. *UCRAINA: ÎN JOCUL „MULTIPOLARITĂȚII” AL FEDERAȚIEI RUSE*

8.9. *CRIMEEA, O „PIESĂ” A DEZORDINII REGIONALE SAU GLOBALE*

8.9.1. *ÎN LOGICA TEORIEI JOCULUI GLOBAL*

8.9.2. *CRIZA DIN CRIMEEA SAU „CRIZA” DREPTULUI INTERNAȚIONAL*

CAPITOLUL 9. GEOPOLITICA FRONTIERELOR VIRTUALE

9.1. PROVOCĂRILE SERVICIILOR SECRETE ÎN SFERA INTERNAUTĂ

9.2. POZIȚIA RUSIEI ÎN CADRUL SOCIETĂȚII INFORMAȚIONALE GLOBALE

9.3. INIȚIATIVELE RUSIEI

CAPITOLUL 10. GEOPOLITICA RESURSELOR ȘI ECOLOGIA RESURSELOR VITALE

10. 1. APA CA BAZĂ A SECURITĂȚII NAȚIONALE A UNEI ȚĂRI

10.2. DEZVOLTAREA UTILIZĂRII APEI: PROBLEME ȘI PROGRESE

10.3. RUSIA: DE LA ÎNSEMNĂTATEA STRATEGICĂ A RESURSELOR DE APĂ

SPRE O DOMINAȚIE GLOBALĂ?

10. 4. PROGRAMUL FEDERAL „DEZVOLTAREA COMPLEXULUI

ADMINISTRATIV A APELOR DIN FEDERAȚIA RUSĂ PENTRU ANII 2012 - 2020”

10.5. SOCIETATEA APELE RUSE - INSTITUȚIE DE REFERINȚĂ ÎN FEDERAȚIA RUSĂ

CONCLUZII FINALE

BIBLIOGRAFIE

ACRONIME

ANEXE

ANEXA 1. PRINCIPALE ORIENTĂRI ALE GEOPOLITICII CRITICE

ANEXA 2. SISTEMUL PUTERII DE STAT ȘI DE CONTROL DIN FEDERAȚIA RUSĂ

ANEXA 3. STATUTUL ȘI FUNCȚIILE DIVERSELOR FORME ALE PUTERII ÎN SOCIETATE

ANEXA 4. O EVOLUȚIE ISTORICĂ SCHEMATIZATĂ A GEOPOLITICII ESTE PREZENTATĂ

ANEXA 5. VARIETATEA ACȚIONALĂ A SPRIJINIRII/ ASIGURĂRII UNEI STABILITĂȚI SOCIAL-POLITICE

ANEXA 6. PARTIDELE POLITICE PARLAMENTARE DIN FEDERAȚIA RUSĂ: ABORDĂRI GEOPOLITICE

ANEXA 7. CONFLICTE INTERNAȚIONALE ÎN SPAȚIUL POST - SOVIETIC

ANEXA 8. FACTORII ETNICI AI GLOBALIZĂRII DIN FEDERAȚIA RUSĂ

ANEXA 9. RATINGUL MILITAR A PRIMELOR ZECE STATE

ANEXA 10. NIVELUL EDUCAȚIEI POPULAȚIEI

ANEXA 11. GRUPURILE DIN ZONA PUTERII DIN FEDERAȚIA RUSĂ

ANEXA 12. HĂRȚI, TABELE, GRAFICE

REZUMAT

Alegerea temei centrale a cercetării - „**NOUA RUSIE ÎN GEOPOLITICA GLOBALĂ**” - se justifică cel puțin din două motive. În primul rând, subiectul este actual, în contextul transformărilor sistemului internațional contemporan și a redistribuirii puterii între actorii din sistem, pe fondul sporirii insecurității și amenințărilor multidimensionale în condițiile globalizării. Relevanța temei alese este dată de procesul politic în transformare și a structurii instituționale a sferei politice în condițiile globalizării în contemporaneitate.

Actualitatea temei de cercetare în mod obiectiv se întemeiază pe procesul politic în transformare și a structurii instituționale a sferei politice în condițiile globalizării dintr-o perioadă acontemporaneității. Globalizarea reprezintă un fenomen complicat, multilateral și multi-nivel, de aceea este abordat distinct, fie dintr-o perspectivă pozitivă, fie dintr-una negativă. Se produce un proces de constituire a unei lumi inter-relaționate, interdependente și intra-vulnerabile integrate, care a fost denumită prin termenul de „*global*”, și care a fost recunoscută de majoritatea cercetătorilor contemporani, de elitele politice, de cercurile de afaceri și de opinia publică internațională.

Globalizarea reprezintă o paradigmă normativ teoretică care propune modele ale unei noi raționalizări. Prin raționalizare, în sens global, se subînțelege, mai întâi de toate, libertate de exprimare a diversității. Subiectele centrale ale modernizării și de înnoire a structurilor inovaționale ale oricărui stat însumează nivelul poziției și locul său în procesul civilizațional, opțiunea pentru o strategie, pentru o tactică, pentru metodele și resursele de obținere ale rezultatelor dorite prin determinarea interrelaționării cu alți actori din arealul relațiilor internaționale. Formularea scopurilor, strategiei și a tacticii acestora nu depinde de motivația rațională a obiectivului și al „*sensului sănătos*” (în abordarea valorilor de realpolitik), ci de stilul de reflexie a puterii politice și/sau de elitele guvernatoare, în cadrul formării cărora își exercită o productivă influență tradițiile, credințele, miturile, ambițiile, interesele.

Motivația și obiectivele cercetării

Atât mutațiile geopolitice globale și impactul asupra percepțiilor de reconfigurare geopolitică europeană, cât și invocarea unei noi tipologii cu privire la ordinea internațională deschid agenda

secolului al XXI-lea. Unii analiști invocă un viitor al axelor și alianțelor dintre civilizații care vor destructura actuala configurație geopolitică globală, iar hegemonia unipolară a SUA ar fi revizuită de conceptul dominării globale de către blocurilor economice și politice regionale - America, Europa, Asia¹. Unii cercetători insistă pe o balanță a puterii în lume, în care polarizarea transmite impulsurile unei lumi în transformare, la baza căreia va sta o „*multipolaritate*”, distinctă de cea din sec. al XIX-lea, când lumea era dominată de cinci state. Alți analiști vorbesc despre *Axele și alianțele civilizaționale*: ele trebuie privite din perspectiva construcțiilor blocurilor economico - politice regionale, a alianțelor militare, organizațiilor regionale de cooperare economică, comunităților culturale

La sfârșitul secolului al XX-lea în Rusia are loc o extinsă inserție a ideii geopolitice într-un mod distinct de politică, de mass-media și de științele sociale. Odată cu sfârșitul perioadei restructurării, dispare treptat automatismul inerent din perioada sovietică legat de geopolitică, care punea „*URSS-ul într-o confruntare cu forțele politice*”. În discursul postcomunist „*geopolitică*” a fost înzestrată cu calități pozitive.

Lumea postsovietică a devenit o nouă realitate geostrategică, aflată într-o etapă de tranziție, haotică, îngropând sub zidurile economiei planificate cândva un pol al puterii, vechiul Orient. Oricum am desemna „*oceanul terestru*” al Eurasiei: Imperiul Rus, URSS, Comunitatea Statelor Independente sau mai nou Uniunea Eurasiatică, acesta reprezintă indiscutabil o comunitate economică proprie, în multe privințe o **terra incognito**. Organismul său polifonic, intrat într-un nou mileniu, a elaborat și avansat un nou dosar expus opiniei publice, un nou „*proiect rusesc*”.

Harta politicii globale s-a modificat în mod radical. În „*Atlasul de politică mondială*” a lui J. Allen observăm că pe hartă sunt conturate foarte precis frontierele geopolitice regionale (geopolitical regional boundaries) și frontierele geopolitice globale (geopolitical realm boundaries) între macro-regiuni (realm – domeniu, sfera). Astfel, în mod special macro-regiunea continentală Eurasia – concentrată în jurul Rusiei (Eurasian continental realm), potrivit autorului – este mai puțin supusă unei influențe economice și culturale externe și arată a fi politic închisă. Are loc o divizare a spațiului geopolitic global în doar doi poli. Unul care este „*atlantic*”, ce unifică SUA și Uniunea Europeană, și care ilustrează acel „*miliard de aur*”, prin care pretinde (în primul rând SUA) că este capabil să fie guvernate procesele de pe mapamond. Cel de-al doilea pol este cel „*oceanopacific*”, unde principalele generatoare ale acestuia pretind a fi Japonia și China. De aici reiese că atunci când sunt

formate codurile geopolitice în lume contemporană participă nu doar anumite puteri geopolitice, ci întregi geocivilizații.

Gradul de cercetare a temei. Istoriografia problemei este vastă și cuprinde multe materiale, ce conțin expunerea mai mult sau mai puțin tangențială a problemei cercetate. În primul rând, menționăm lucrările autorilor ruși de la sfârșitul secolului al XX-lea – începutul secolului al XXI-lea.

Analiza problematicii integraționiste a spațiului postsovietic urma să fie evaluată, atât prin prisma discursului globalism versus alterglobalism din cadrul procesului politic contemporan, cât și ca o dimensiune istorică proprie a formației psihosomatice rusești, inclusiv prin următoarele orientări de cercetare științifică:

- Adaptarea la procesul politic al globalizării;
- Identificarea discursului ideologic setat la procesul politic contemporan;
- Abilitatea de a utiliza ideologiile globalismului și ale alterglobalismului nu ca antiteze, ci ca porțițe de complementaritate, care au menirea de-a restabili puterea strategică și prestigiul statului rus pe harta marilor puteri de pe mapamond;
- Menținerea sferelor de influență ale Rusiei în fostul spațiu postsovietic și descurajarea influențelor occidentale în spațiul său vital;
- Identificarea unor sfere de interes internațional în care Rusia, deținând geospațiul postsovietic, devine un partener de dialog plenipotențiar care ar stabili atât parteneriatele transnaționale, cât și regulile în cazul în care eventual s-ar revizui harta sistemului politic internațional;
- Globalizarea văzută din perspectiva școlilor geopolitice ruse. Criza identitară ce domină caracterul geopolitic al statului rus trebuie cuantificată prin prisma celei de-a treia dezbateri, a constructivismul social, în ultima vreme se dezvoltă activ cercetările geopolitice exhaustive și multidisciplinare. Abordarea geopolitică analitică care se întemeiază pe o evaluare complexă a caracteristicilor spațiale ale statului și identificarea relațiilor sale cu toate părțile vitale ale societății și ale statului reprezintă unul din răspunsurile raționale la provocările diversității politice și reprezintă cheia studierii spațiului politic național și global. Abordarea geopolitică, privită prin prisma diversității și numărului mare de lucrări științifice, mai ales realizate de cercetătorii ruși, a devenit una din metodele principale ale studierii sferei politice. Centre și sectoare ale cercetării geopolitice din structurile academice cum sunt Institutul Geografiei, Institutul Europei, Institutul SUA și al

Canadei, Institutul „Gaydar”, Fundația „Gorbaciov”, Fundația „Elțân”, centrele „Gumilev”, Consiliul pentru politică externă și de apărare, Centrul Carnegie, filiala Moscova, Centrul științific de Sud, grupul „Evrazia”, Centrul de apărare strategică, Consiliul de evaluare strategică și apărare, Institutul de cercetări strategice de pe lângă Președinția Federației Ruse, Academia pentru probleme geopolitice, Fundația Dinastia, Institutul de stat de relații internațional din Moscova (MGIMO), Universitatea „M. Lomonosov”, Universitatea de stat din Sankt-Petersburg și alte organizații și instituții academice preocupate de cercetarea geopoliticii clasice, critice, globale, au constituit un reper informațional, de sistematizare și evaluare a temei investigate.

Baza teoretică și metodologică a cercetării. Baza teoretică a cercetării a fost constituită de resursele științifice ale cercetătorilor, ale instituțiilor ruse și internaționale, ale căror elaborări și concluzii au marcat și au impulsionat procesul studiului nostru. Abordarea noastră a facilitat ca ideile și conceptele, care au un impact semnificativ în spațiul științific, să fie dezvoltate, să fie interpretate, să fie enunțate propuneri și viziuni, să fie evaluate și conturate orientările de perspectivă în cercetările ulterioare din domeniu.

Baza metodologică a cercetării s-a raportat la aparatul multifactorial al modelului „**Matricea strategică**”, fiind utilizate și elemente ale teoriei complexității a logicii impredictibile, a teoriei graficilor, metoda scenariului. O astfel de metodologie asigură adoptarea unei baze instrumentale unice pentru cercetarea istoriei statelor și ajută la elaborarea unor predicții ce se referă la dezvoltarea acestora. Construcția *matricei strategice* a analizei multifactoriale reiese din faptul că dezvoltarea unui stat se realizează sub influența unui palier de factori temporari, fiecare dintre aceștia exercitând o anumită influență asupra statului, ca și asupra naturii sistemului social. Acești factori interrelaționează către un grup mai mare, în care la rândul lor, într-un mod condiționat, sunt reprezentați în forma unui singur factor și reflectă o influență comună, care se dezvoltă în toate grupurile provizorii ale sistemului. Cu toate că impactul acestor factori este într-o permanentă schimbare, în unele cazuri, pentru a fi prezentate rezultatele cercetării într-o anumite perioadă concretă, sunt utilizate semnificațiile statistice obținute, reliefate sau prognozate într-o / pentru o anumite perioadă și sunt evaluate scalele și criteriile care au fost elaborate și supuse analizei.

Modelul *matricei strategice* reprezintă dezvoltarea analizei multifactoriale a dinamicii social-politice, a proceselor care au loc într-un mod neliniar. La elaborarea și perpetuarea modelului matricei strategice și-au adus un aport considerabil intelectualii O'Tuathail, N. Kondratiev, Dodds, P.

Sorokin, I. Prigojin, G. Haken, E. Lorentz, B. Mandelybrot și alții.

Lucrarea este structurată în zece capitole, la care se adaugă partea introductivă, considerațiile finale, anexele și bibliografia consultată.

Primul capitol "GEOPOLITICĂ ȘI GLOBALIZARE" constă într-o prezentare generală a abordărilor legate de relația *Geopolitică* și *Globalitate*, de *Geocultură*. În primul capitol ne-am propus să descriem geopolitica globală și noile modele de regândire ale geospațiului, inclusiv spațiul în care (co)există Federația Rusă. La finele secolului al XX-lea, spațiul terestru a fost cuprins de numeroase rețele comunicaționale și astfel a devenit nu doar un obiect, ci și un subiect al relațiilor politice și sociale. Omenirea a conștientizat, pentru întâia dată, spațiul geopolitic. Încă din secolul al XIX-lea relațiile internaționale erau percepute în Europa ca un fel de spectacol transparent¹, doar că aceasta se reflecta în special în afacerile europene și la politica maritimă a puterilor europene. În secolul XX o atare percepție a devenit dominantă. În consecință a apărut geopolitica ca un model cognitiv, pe care societatea îl percepea îngrijorător față de spațiul geografic. Fiind una dintre componentele care anunțau explozia cognitivă și care însoțea dezvoltarea societății, aceasta s-a integrat natural în arealul istoric și cultural al secolului. Numai că, în același timp, au apărut probleme ce vizau dezvoltarea conceptuală și metodologică a acestei discipline. Problema principală consta în inevitabila descriere al spațiului, în care se produc și se desfășoară anumite evenimente politice, care-s instrumentele spațiale, adică cele create în spațiu și de spațiu. Aici, vorbim despre politica însuși al spațiului, pe care unii au clasificat-o ca fiind „*geopolitica internă*”. Pentru a înțelege coerent și adecvat, cum se manifestă un actor geopolitic, trebuie să investigăm resursele sale de putere și sistemul politic, în care sunt ordonate aceste resurse. În limba rusă **puterea** este sinonimă conducerii, iar puterile sunt asociate cu instituțiile de forță ale statului, cu organele centralizare ale guverului și cu administrația publică locală. În următorul capitol ne-am propus să radiografiem și să descriem regimul politic din Federația Rusă.

În capitolul al doilea "ADMINISTRAȚIE ȘI GUVERNANȚĂ" s-a elucidat problematica guvernării Federației Ruse, regimul politic și forma de guvernământ. În acest sens a fost dezvăluită formarea sistemului politic din Federația Rusă, după destrămarea Uniunii Sovietice, a fost descrisă structura de guvernare și de administrare a sistemului politic. În capitolul de față ne-am focalizat pe formele puterii legislative, executive și judiciare și pe resursa coerciției și pe cea normativă a puterii. Totodată ne-am format o percepție proprie asupra legitimității puterii politice, a sistemului politic și

al forțelor de guvernământ din Federația Rusă.

În cel de-al treilea capitol - *OPȚIUNILE GEOECONOMIEI* – a fost dezbătut conceptul de „*geoconomie*” în cadrul proceselor globale. În capitolul de față am evaluat resursa economică și utilitară, dar și pe cea spațială, pe care am abordat-o din perspectiva *geoeconomiei*. Aname *geoeconomia* reprezintă un model eficient al bătăliei pentru resurse materiale și de supravețuire a statelor. Federația Rusă se află în aceeași situație ca și în perioada anului 1998 și trebuie să-și configureze strategiile de la zero. Kremlinul a subestimat forța Occidentului. Deprecierea rublei și prefigurata criză economică va obliga puterea rusă să-și modifice politica externă. Rusia își dorește să iasă onorabil din această criză. Moscova va fi obligată să-și reconsidere viziunile geopolitice și să se miște foarte rapid în direcția occidentală, fără să chibzuiască, să evite o confruntare mai acerbă cu Occidentul, să nu-și dinamiteze toate punțile și să-și regăsească puterea integrării în globalitate. O altfel de politică poate produce un final letal. Această criză economică poate reseta valorile și strategiile economiei ruse.

În capitolul patru – Demografie - ne-am referit la popoarele Rusiei. Ne-am propus să inaugurăm o excursie imaginară etnoculturală pe teritoriul Federației Ruse, să decodificăm În capitolul de față am estimat resursa demografică care este una esențială în lume. Cetățenii reprezintă cea mai importantă resursă specifică, care reproduce pe celelalte resurse. Or. omul este atât o resursă a puterii, dar și un obiect și un subiect al puterii. Procesele de globalizare din lumea contemporană au afectat majoritatea sferelor vitale ale omului, implicit cultura lui. Raportarea la globalizare și cultivarea valorilor locale în context global a dat naștere unor concepte precum ar fi *cultura hibrid*, *glocalizare/ globolocalizare*.

Capitolul cinci abordează geocultura și geoconfesionalul Federației Ruse. În acest capitol am radiografiat resursa cultural-confesională și *modelul hermeneutic sau comunicativ al puterii*, care este legat de fenomenologie și hermeneutică, ca niște concepții și metode filosofice de cunoaștere a realităților sociale. Resursa confesională este una primordială în perioadele de tranziție, când emoțiile religioase și naționale ale cetățenilor oferă conținut suplimentar proiectelor politice. Caracterul lingvistic și religios al societății determină formele în care se exprimă puterea politică. Resursa identitar-confesională intră în sistemul celor mai importante valori socio-culturale, care constituie

societatea și statul. Resursa cultural-confesională se încadrează în sistemul agenților sociali. Pe de altă parte, resursa cultural-confesională apelează adeseori la modelul comunicativ, ca sursă primară a puterii ce formează sistemul de norme și de convingeri, adică cultura spirituală, care este împărtășită de comunitatea socială.

În **capitolul șase** - intitulat „*Integrarea Rusiei în Regiunea Asia Pacific*” - am arătat că anul 2010 anunță o viziune strategică a Rusiei pentru Regiunea Asia Pacific și se enunță „*noua politică estică a lui Vladimir Putin*”. Pe de altă parte Vladimir Putin a declarat că inaugurează proiectul geostrategic -Uniunea Eurasiatică. Cele două fenomene trebuie privite și studiate în mod complementar. În acest capitol am apelat la abordarea relaționistă și am observat că sistemul Federației Ruse, ca și anterioarele sisteme (sistemele anterioare) ruse, se sprijină pe oportunitățile globale spațiale. Această calitate a fost observată și anterior, ea fiind desemnată ca reprezentând „*colonizarea internă*”. Sistemul tinde să integreze spațiul considerat ca fiind rusesc.

Capitolul șapte descrie „*Noua Europă Estică: între frontierele de cooperare și cele de confruntare*”. Aici am indicat frontierele de cooperare și pe cele de confruntare ale Federației Ruse, provocările cu care se confruntă și abordările conceptuale și acțiunile tectonice în proximitate și din spațiul ex-sovietic. În capitolul de față ne-am preocupat de evaluarea locului și de interesele Federației Ruse într-o nouă lume: post - comunistă, post - sovietică, post - bipolară. Politica externă reprezintă o extenșie și un produs al politicii interne, afirma Clausewitz. În studiu s-a realizat o iconografie a reminiscențelor persistente în spațiul post-sovietic, după „*războiul rece*”, s-a reliefat acea ciocnire a frontierelor geopolitice (izobare și fronturi de presiune), îngrijorările legate de idealurile europene și de cele rusești, instituțiile și subiectele de interes european disputate din perspectiva „*sferelor de interes*” sau a „*sferelor de influență*”.

Cel de-al optulea capitol este focalizat pe subiectul *Uniunea Eurasiatică- proiectul global rus sau bloc geoeconomic?* În capitolul de față am recurs la analiza *sistemului Federației Ruse* ca resursă proprie. În acest scop abordarea teleologică și behavioristă au servit la înțelegerea modelului postmodernist al puterii, pe care și-l asumă Federației Ruse. Exoportarea resursei de coerciție și de relaționare în proximitatea geopolitică, în Ucraina, apoi în Siria, ne prezintă aspirațiile statului rus în lumea contemporană.

Sistemul Federației Ruse mizează pe resursa puterii și pe cea utilitară, suprasolicită, riscă în lumea contemporană și acest joc are la bază conservarea propriului sistem axiologic. Un important

instrument de realizare a intereselor îl reprezintă adeseori puterea, în special în sfera politicii externe. Eric Hobsbawm considera că sunt puține entități care pot fi mai periculoase ca imperiile, pentru că acestea își urmăresc propriile interese, dar, totodată, sunt convinse că ele se află în serviciul și deservește omenirea.

Al nouălea capitol își îndreaptă atenția spre cyberspațiu și pe *GEOPOLITICA FRONTIERELOR VIRTUALE*. Capitolul al IX-lea se adresează metodologiei de protecție al câmpului informațional electronic și a resurselor de Internet (spațiu digital) global și s-a ghidat de teoria gestionării transpațiale. Putem recunoaște relația metropolă - periferie ca fiind una dominantă, în cadrul resurselor media și a celor informaționale electronice la nivel global, iar statutul Federației Ruse este unul de periferie. Sub acest aspect sunt ilustrate trei tipuri de modele: impactul informațional, gestionarea și confruntarea informațională. Resursele cultural- informaționale sunt reprezentate de cunoștințe și informație, de sursele de obținere și de difuzare ale acestora: institute științifice și de educație, think-tankuri, mass-media, etc. Sfârșitul secolul XX a fost caracterizat ca reprezentând intersecția, care facilitează relația între societatea postindustrială și societatea informațională.

În ultimul capitol - X- lea capitol - am evaluat care sunt implicațiile politicii ecologice din perspectiva problemei apei din Federația Rusă. În capitolul dedicat „*geopoliticii resurselor și a ecologiei resurselor vitale*” am optat pentru evaluarea culturii apei ca fiind una specială, care ocupă un loc primordial și are un rol determinant în cadrul concepției ecologice al statului rus. Securitatea ecologică și securitatea statului sunt strâns legate, una de alta, mai ales în cadrul stratificării ecologice a statelor și a popoarelor lumii. Geopolitica *apei* devine una prioritară în cadrul proceselor globale și a fost evaluată din perspectiva resursei economice, sociale și utilitare. Rusia își propune să-și reformeze identitatea ecologică și, parțial, economică, să aibă un discurs ecologic ce s-ar plia pe dimensiunea axiologică globală. Codul apelor din Federația Rusă instituie un tip de guvernare a apelor, în care gestionarea și controlul asupra politicilor de apă le revine subiecților și organelor din administrația locală și care trebuie să aibă o abordare comună cu instituțiile centrale ale statului.

Lucrarea se încheie cu prezentarea *concluziilor finale*. Lucrarea de față a examinat sistemul de guvernare civilizațională a societății ruse, la un nivel *intra* - și - *extra- național* și care este abordată din perspectiva puterii concepționale. Puterea concepțională presupune puterea cetățenilor

capabili să proiecteze procese sociale în societate, în decursul mai multor generații, iar acestea derivă dintr-o concepție bine elaborată. Puterea conceptuală înseamnă formularea unui sistem ideatic, potrivit căruia există o societate și o opinie publică. În teză sunt descrise modalitățile și resursele de guvernare ale societății și cum este utilizată puterea conceptuală. Politologii ruși consideră că subestimarea sau proasta înțelegere a puterii conceptuale, în special atunci când există provocări civilizaționale, se pot răsfânge grav asupra culturii ruse, a statului și a conștiinței naționale a poporului rus. În consecință, sunt căutate și cercetate sisteme și metode ce reclamă puterea conceptuală. Acestea devin prioritare și își propun ca să fie conservată și emancipată identitatea rusă în epoca globalizării, să fie dezvoltate perspectivele poporului multinațional rus și ale civilizației ruse, care, mai apoi, pot să le moștenească marea cultură rusă. Pentru prima dată, termenul de „*putere conceptuală*” a fost public examinat în anul 1995, în cadrul audierilor parlamentare din cadrul Dumei de stat al Federației Ruse, când a fost dezbătută concepția de securitate societală.

Puterea reprezintă originea fundamentală a societății și a politicii. În filosofia politică puterea însumează patru concepții tradiționale: a) *voluntaristă*; b) *comunicativă*; c) *structurală*; d) *postmodernistă*. Există numeroase modele ale puterii: *voluntaristă, hermeneutică sau comunicativă, structuralistă, postmodernistă, abordarea teleologică, abordarea behavioristă, interpretarea structural-funcționalistă, abordarea relaționistă, abordarea conflictologică*. Principalele fundamente ale puterii decurg din izvoarele, părțile de sprijin, în baza cărora se constituie și se menține o anumită putere. Acestea reprezintă resurse, instrumente, care sunt folosite în ideea exercitării influenței și presiunii asupra obiectelor puterii și au ca scop obținerea unor rezultate dorite. Acestea sunt: a) *forța brută*; b) *avuția (dispunerea de resurse)*; c) *poziția ocupată (statutul)*; d) *cunoașterea (dispunerea de informație)*; e) *calificarea profesională (dispunerea de aplicații metodologice)*.

În studiul de față ne-am concentrat atenția asupra resurselor puterii din Federația Rusă, fiindcă acestea reprezintă oportunitățile, sursele, potențialul, aplicabil facil atunci când solicitate anumite obiective sau probleme reglementate, iar ele pot să obțină rezultate practice. În demersul nostru de cercetare ne-am concentrat și am evaluat ***resursele utilitare; resursele de coerciție sau resursele puterii; resursele normative; resursele economice, resursele sociale, resursele cultural-informaționale și resursele demografice***.

Perspectivele de inaugurarea ale puterii conceptuale ruse în epoca globalizării sunt strâns legate de concepția de guvernare autocratică, iar aceasta este determinată de șase (6) priorități, pe

care mizează resursele guvernării din Federația Rusă:

1. în mod adecvat, obiectiv și real să dețină prioritățile și predispozițiile straturilor sociale ale poporului rus ;
2. acces la istoria coerentă și complexă din cadrul tuturor domeniilor de cunoaștere;
3. ideologia organizării statale să aibă rolul de instrument al civilizației ruse;
4. sistemul financiar și de creditare să fie subordonat necesităților sectorului real de producție;
5. refuzul dependenței de droguri a lumii (droguri, alcool, tutun);
6. utilizarea resursei de exercitare a puterii, exclusiv, în calitate de factor de descurajare.

Ce vrea Rusia? Este o întrebare care și-o pun comunitățile de experți atunci când în fiecare zi se confruntă cu informațiile legate de agresiunile, amenințările și provocările care sunt lansate din Rusia.

Rusia și-a propus să edifice o lume multipolară. Ca să demonstreze că lumea este multipolară, Rusiei îi este vital realizarea unui acord de tip global prin care să-i fie recunoscute sferile de influență. Un fel de *Yalta-2*, în care ar fi specificate *ad literam* sferile sale de influență.

Bibliografie

- Agnew J., *Geopolitics. Re-Visioning World Politics*, London, 1998.
- Agnew J., Corbridge S., *Mastering Space. Hegemony, Territory, and International Political Economy*, London; New York, 1995.
- Arbatov A., Dvorkin V. *Nuclear Proliferation: New Technologies, Weapons, Treaties*. M.: The Carnegie Moscow Center, 2009.
- Aydin M., *New Geopolitics of Central Asia and the Caucasus. Causes of Instability and Predicament*. Ankara, 2000.
- Andrew Jack, *Rusia lui Putin. Toamna oligarhilor*, ALL, București, 2006.
- Bădescu Ilie, Dungaciu Dan, *Sociologia și geopolitica frontierei*, București, Ed. Floarea Albastră, 1997 .
- Badescu Ilie, *Tratat de geopolitica*, Mica valahie, București, 2012;
- Belkovski Stanislav, *Putin. Biografia interzisă*, Corint Books, București, 2014.
- Blank S.J., *U.S. Military Engagement with Transcaucasia and Central Asia*, Carlisle Barracks, Penn., 2000.
- Boari Vasile, Gherghina Sergiu, Marian Cosmin, Vlas Natalia (c.), *Studii Politice*, vol.II, Cluj-Napoca, Presa Centrală Universală, 2007.
- Blouet B.W. *Geopolitics and Globalization in the Twentieth Century*. London, 2001.
- Brzezinski Z., LARRABEE F.S. *U.S. Policy Toward Northeastern Europe*. New York, 1999.
- Brzezinsky Z. *Strategic Vision. America and the Crisis of Global Power*. New York, 2012.
- Brzezinski Zbigniew, *Triada Geostrategică. Conviețuirea cu China, Europa și Rusia*, București, Historia, 2006.
- Brzezinski Zbigniew, *Marea dilemă: a domina sau a conduce*, București, Scripta, 2005.
- Buzan Barry, Little Richard, *Sistemele internationale in istoria lumii*, Editura Polirom, Iași, 2009.
- Buzducea Doru, *Globalizarea. Structuri paradigmatiche moderne*, Editura Ars Docendi a Universității București, 2001.
- Castells Manuel, - *End of millennium*, ediția a doua, Blackwell Publishers, 2000.
- Cioculescu Șerban Filip(2010), *Terra incognito?* Editura Militară, București.
- Cioculescu Șerban Filip, *Introducere în teoria relațiilor internationale*, Editura Militara, București. 2007.
- Cohen S.B., *Geography and Politics in a World Divided*. London, 1964.
- Collins R. *Macrohistory: Essays in Sociology of the Long Run*. Stanford, Calif., 1999.
- Colomer Josep M.. *Bringing the Empire Back in* in http://gcg.universia.net/pdfs_revistas/articulo_81_1206609718123.pdf.
- Cooper R. *The Breaking of Nations. Order and Chaos in the Twenty First Century*. London, 2003.
- Cooper Robert, *Destamarea natiunilor. Ordine și haos in secolul XXI*, Univers Enciclopedic Gold, 2007.
- De la Dehesa Guillermo, *Învingători și învinși în globalizare*, Editura: Historia, București, 2007.
- Dobrescu Paul, *Geopolitica*, Ed. Comunicare.ro, București, 2003.

Dodds K., *Geopolitics in a Changing World*. New York, 2000.

Everts S., Keohane D. *The European Convention and EU Foreign Policy: Learning from Failure*, Survival, Autumn, 2003, Vol. 45.

Foucher M. *Fronts et frontières. Un tour du monde géopolitique*. Paris, 1991.

Fukuyama, Francis, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, București, Paideia, 1995.

Harrison Ewan, *Sistemul internațional după războiul rece*, Iași, Institutul European, 2010.

Harvey David, *Noul Imperialism*, ed. BIC ALL, București, 2004.

Hoffman, Frank G., „Hybrid Warfare and Challenges”, *Joint Force Quarterly (JFQ)*, Issue 52, Forth Quarter 2009.

Huntington Samuel H., *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, București, Antet, 1998;

H'dEncausse elene Carrere, *URSS a murit, Traiasca Rusia!*, ARTEMIS, București, 2010;

Gaddis J. *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy During the Cold War*. New York, 2005.

Graham TH., *The Sources of Russia's Insecurity // Survival*. — 2010. — Vol. 52. — № 1. Febr.— March.

Gray C.S. *Defining and Achieving Decisive Victory*. Carlisle Barracks, Penn., 2002.

Gray C.S. *Geopolitics of the Nuclear Era: Heartland, Rimlands and the Technological Revolution*. New York, 1977.

Gușă Cosmin, *Imperialismul în postcomunism*, București, Adevărul Holding, 2011.

Ferguson N. *Colossus: The Rise and Fall of the American Empire*. New York, 2005.

Ferguson N. *Empire: The Rise and Demise of the British World Order and the Lessons for Global Power*. New York, 2003.

Iachim Ion, *Istorie a expansiunilor rusești*, Ed. „Pontos”, Chișinău, 2009;

Ismailov Eldar, Papava Vladimir. *The Central Caucasus: Essays on Geopolitical Economy*. Stockholm, CA&CC Press, 2006.

Haas E.B., *Beyond the Nation-State. Functionalism and International Organization*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1964.

Hoffman, Frank G., „Hybrid Warfare and Challenges”, *Joint Force Quarterly (JFQ)*, Issue 52, Forth Quarter 2009.

Jones Andrew, *Globalizarea. Teoreticieni fundamentali*, CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011

Judah Bhen, *The End of Vladimir Putin: Could the War in Ukraine bring down the Kremlin*, 21 July 2014.

Kaplan Robert D., *Razbunarea geografiei. Ce ne spune harta despre conflictele viitoare si lupta impotriva destinului*, Litera, București, 2014.

Kjaer Anne Mette, *Guvernanța*, Cluj-Napoca, CAPublishing, 2010.

Keohane R.O., NYE J.S. (J.). *Transnational Relations and World Politics*. Cambridge, Ma: Harvard University Press, 1972. P. IX–XXIX).

Krickus Richard J., *Russia after Putin*, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, May 2014, <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/>.

Lacoste Y. *Géopolitique. La longue histoire d'aujourd'hui*. Paris, 2006.

Lacoste Y. *La géographie, ça sert, d'abord, à faire la guerre*. Paris, 1982.

Lattimore O. *Studies in Frontier History*. London, 1962.

Levine Steve, *Labirintul lui Putin*, Editura NICULESCU, București, 2010.

Lewis G. N., Postol T., A. *The European Missile Defense Folly*. Bulletin of the Atomic Scientists. 2008. № 2 (64). P. 33. <http://www.thebulletin.org/files/064002009.pdf> (последнее посещение — 29 апреля 2013 г.).

- Luttwak E. *From Geopolitics to Geoeconomics. Logic of Conflict, Grammar of Commerce // National Interest*. Summer 1990.
- Luttwak Edward N. , *Strategy: The Logic of War and Peace*, anul 2012.
- Malița Mircea, *Jocuri pe scena lumii: conflicte, negocieri, diplomație*, București, CH Beck, 2007.
- Marian Claudiu, Nicolescu Corneliu (editori), *Contemporaneitate și provocările globalizării*, Cluj-Napoca, CA Publishing, 2014.
- Moris Charles R., *Criza economică și profeții ei: Warren Buffett, George Soros, Paul Volcker*, București, Litera, 2009.
- MandevilleLaure, *Rusia contraataca. Planul secret*, Paralela 45, Pitești, 2009.
- Mackinder H.J. *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*. Washington, 1996.
- Marples David R., *Rusia în secolul XX: în căutarea stabilității*, Editura: METEOR PRESS, București, 2014.
- Mâșu Stefan, *Omenirea secolului al XXI-lea și guvernul mondial*, Editura RAO, București, 2011;
- Mearsheimer John J., *Tragedia politicii de forta, realismul ofensiv și lupta pentru putere*, Antet XX PRESS, 2003.
- Meinig D.W. *Heartland and Rimland in Eurasian History*, Western Political Quarterly. september 1956.
- Minasyan Sergey, *The Quest for Stability in the Karabakh Conflict: Conventional Deterrence and Political Containment*, PONARS Eurasia Policy Memo №188, September 2011.
- Modelsky G. *Long Cycles in World Politics*, London, 1987.
- Modelsky G., Thompson W.R., *Seapower in Global Politics, 1494–1993*. London, 1988.
- Mongrenier Jean-Sylvestre, *Rusia amenința oare Occidentul?*, Cartier, Chișinău, 2010.
- Morgenthau H.J. *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*. New York, 1948.
- Nye Jr Joseph S., *Descifrarea conflictelor internaționale*, Antet XX Press, Prahova, 2005.
- Olteanu Antoaneta, *Rusia imperială. O istorie culturală a secolului al XIX-lea*, Ed.All, București, 2011.
- Ó Tuathail G. *Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space*, Minneapolis, 1996;
- Parker G. *Geopolitics. Past, Present and Future*. London, 1998.
- Questioning Geopolitics: Political Projects in a Changing World-System*, Ed. by G.M. Derluguian and S.L. Greer. Westport, Conn., 2000.
- Pop Flore, Albescu Oana, *Tratatul de la Lisabona: de la metoda comunitară la noile evoluții ale guvernantei europene. Drept și politici ale Uniunii*, CA Publishing, Cluj-Napoca, 2012.
- Pop Luana (coordonator), – *Dicționar de politici sociale*, București, Editura Expert, 2002.
- Pușcaș Vasile, *Spiritul european, azi*, Cluj-Napoca, Eikon, 2012.
- Reordering the World: Geopolitical Perspectives on the Twenty First Century*. Boulder, Co., 1999.
- Rethinking Geopolitics / Ed. by S. DALBY and G. Ó TUATHAIL*. New York, 1998.
- Robertson R. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London, 1992.
- Rostow W.W. *The Process of Economic Growth*. Oxford, 1960.
- Sack R. *Human Territoriality: Its Theory and History*. Cambridge, 1986.
- Sergentu Octavian, *Chestiunea rusă*, Cluj Napoca: Dokia&Argonaut, 2013.
- Secieru Stanislav, *Rusia după Imperiu*, Institutul European, Iași, 2008.
- Simileanu Vasile, *Conflicte asimetrice și conflicte inghetate - Diplomatie, drept internațional umanitar, geopolitica, strategii de securitate*, Top Form, București, 2014.
- Simileanu Vasile, *Geopolitica și centre de putere*, Top Form, București, 2010;

- Simonia N., *Russia in the Asia-Pacific: The Beginning of a New Era?* // *Asia-Pacific Rev.* — 2006. — Vol. 13. — № 1. — P. 27).
- Socor Vladimir. *Frozen Conflicts: A Challenge to Euro-Atlantic Interests. In: A New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region.* Ed. by Ronald D. Asmus, Konstantin Dimitrov and Joerg Forbrig. Washington, The German Marshall Fund of the United States, 2004.
- Spykman N.J. *America's Strategy in World Politics, the United States and the Balance of Power.* Hamden, Conn., 1970.
- Taylor P.J., Flint C. *Political Geography: World Economy, Nation State and Locality.* London, 2000.
- Tomlinson H., *Războiul american cu terorismul este împăienjenit de mită, escrocherie și corupție.* The Times, 28 decembrie 2010, <http://www.b111.org/v.php?id=82262>.
- Trenin D. *Russia's Asia Policy under Vladimir Putin, 2000—2005* // *Russian Strategic Thought toward Asia* / Ed. by G. Rozman, K. Togo and J. P. Ferguson. — New York: Palgrave Macmillan, 2006.
- Tsang Steve, *Serviciile de informatii si drepturile omului in era terorismului global*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2008.
- Tsygankov A.P. *Vladimir Putin's Vision of Russia as a Normal Great Power* // *Post-Soviet Affairs*, 2005. №21.
- Tzu Sun, *Arta razboiului*, Editura: NICOL, București, 2012.
- Utkin A. *Russia and the West: The day After.* Geneva, 1995. №3.
- Zăpârțan Liviu-Petru, *Geopolitica în actualitate*, Cluj-Napoca, Eikon, 2009.
- Zăpârțan Liviu-Petru, *Negocierile în viața social-politică*, Cluj-Napoca, Eikon, 2007.
- Wallerstein I., *The Capitalist World-Economy: Essays.* Cambridge, 1979.
- Wallerstein I., *Geopolitics and Geoculture: Essays on the Changing World-System.* Cambridge, 1992.
- Wallerstein I., *Geopolitics and Geoculture: Essays on the Changing World-System.* Cambridge: Cambridge University Press, 1991; Wallerstein I. *After Liberalism.* New York: New Press, 1995.
- Waltz Kenneth N., *Teoria politicii internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006.
- Waltz K., *Theory of International Politics.* Reading, Mass., 1979.
- Weinberg G.L. *A World at Arms. A Global History of World War II.* New York, 1994.
- Wolton Thierry, *KGB-ul la putere: sistemul Putin*, Humanitas, București, 2008.

Literatură rusă:

- Абдулатипов Р.Г. *Национальный вопрос и государственное устройство России.* М., 2000.
- Абылгазиева И.И., Ильина И.В., Кефели И.Ф. (под ред.), *Глобальная геополитика*, М.: Изд-во МГУ, 2010.
- Адомейт Ханнес, “Евразийский Союз” Путина: интеграционный проект России и её политика на постсоветском пространстве, *Neighbourhood polic paper*, Nr.02, December, 2012
- Алексеева И.В., Зеленев Е.И., Якунин В.И. *Геополитика в России. Между Востоком и Западом (конец XVIII—XX в.).* СПб., 2001.
- Арбатов А.Г. *Российская национальная идея и внешняя политика (мифы и реальности).* М., 1998.
- Арутюнян Гагик, *Распад «системы» и формирование будущего»,* Ереван.: Фонд «Нораванк», 2011.
- Ахизер А.С. *Российское пространство как предмет осмысления* // *Отечественные записки.* 2002. № 6 (7). С. 72.

- Байнев, В.Ф., *Тезисы о национальной безопасности Беларуси, России, Украины: мировоззренческий аспект*, Новая экономика. – 2011. – №1.
- Балуевский Ю.Н., Гриняев С.Н., *Угрозы и вызовы информационной революции. среднесрочный прогноз экспертов Корпорации Рэнд*, Военная безопасность Российской Федерации в XXI веке, Сборник научных статей./ Под ред. ген. полковника Балуевского Ю.Н. – М.:ЦВСИ, 2004 – 447 с, Сборник подготовлен в ЦВСИ Генерального штаба ВС РФ
- Барис В.В. *Геополитические контуры России*. М., 2002.
- Барышников, Д.Н. *Конфликты и мировая политика*. – М., 2008.
- Батьянова Е.П., Тураев В.А., *Народы Северо-Востока Сибири. Айны. Алеуты. Ительмены. Камчадалы. Кереки. Коряки. Нивхи. Чуванцы. Чукчи. Эскимосы. Юкагиры*,. М.: Наука, 2010.
- Белковский С., *Империя Владимира Путина*, М.: Алгоритм, 2008.
- Белковский Станислав, *Бизнес Владимира Путина: Алгоритм; Москва; 2014*.
- Бестужев Игорь, *Третий Рейх и Третий Рим в драме мировой истории*, Книжный мир, 2009,
- Богатуров А.Д., Косолапов Н.А., Хрусталева М.А., *Очерки теории и политического анализа международных отношений*. М., 2002.
- Бхадракумар М.К. 2012. *Империализм в эпоху безденежья: подземный шторм*, Международная жизнь. <http://ru-fr.interaffairs.ru/read.php?item=8231>.
- Бочарников И.В. *Азиатско-Тихоокеанский регион и национальная безопасность России. Части 1, 2* // Новое восточное обозрение, 2011: <http://journal-neo.com/?q=ru/node/6756>, <http://journal-neo.com/?q=ru/node/6757>.
- Бромлей Ю.В. *Очерки теории этноса*. М.: Наука, 1983. С. 50. // Bromley Y.V. *Ocherki teorii etnosa*. М.: Nauka, 1983.
- Брюне А., Гишар Ж.-П. *Геополитика меркантилизма. Новый взгляд на мировую экономику и международные отношения*. М., 2012.
- Буренин А.В., Игошин И.Н. *Геоэкономика и экономический суверенитет*. М., 2007.
- Бусыгина Ирина, Филиппов Михаил, *Политическая модернизация государства в России: необходимость, направления, издержки, риски*, Москва, Фонд «Либеральная миссия», 2012.
- Бусыгина И. М. *Великие империи, малые нации. Неясное будущее суверенного государства*: http://www.perspektivy.info/book/velikie_imperii_malye_nacii_neyasnoe_budushee_suverennogo_gosudarstva_2008-11-18-12-8.htm.
- Бурдьё П. Социология политики. М.: Социо-Логос, 1993. // Burd'e P. *Sociologia politică*. М.: Sotsio-Logos, 1993.
- Валлерстайн И. *После либерализма*. М., 2003.
- Валлерстайн И. *Анализ мировых систем и ситуация в современном мире*. М., 2001.
- Вандам А.Е. *Геополитика и геостратегия*. М., 2002.
- Восточная Европа в современной геополитике*. М., 2008.
- Видеман Владимир , *Пан-Балтония: Проект XXI столетия, Германия — Польша — Россия*, <http://www.imperativ.net/imp4/20.html>).
- Виноградов А. В., *Россия в АТР: новые цели и задачи // Россия в АТР: проблемы безопасности и сотрудничества*: Сб. материалов. — М.: РИСИ, 2011.
- Возженикова А.В. (Под ред.), *Региональная безопасность*. Москва, Издательство РАГС, 2006.
- Гавров С.Н., *Модернизация России: постимперский транзит: Монография*, М.: МГУДТ, 2010
- Гаджиев К.С., *Геополитика Кавказа*. М., 2003.
- Гаджиев К.С., *Геополитические горизонты России: контуры нового миропорядка*. М., 2007.
- Гаджиев К.С., *Геополитические горизонты России: контуры нового миропорядка*. 2-е изд. испр. и доп. М.: Экономика, 2011.

- Гайдар Егор, Чубайс Анатолий, *Название: Развилки новейшей истории России*, ОГИ, Москва, 2011.
- Гирко Л.В. (отв. ред.), *Социальное пространство: Междисциплинарные исследования*, М.: ИНИОН РАН, 2003.
- Горбачев, М.С. и др. *Грани глобализации: трудные вопросы современного развития*. – М., 2003.
- Голосов Г. В., «*Демократия в России: инструкция по сборке*», Серия «Цивилизация», БХВ-Петербург; Санкт-Петербург; 2012.
- Гельман В. Я., «*Из огня да в полымя: российская политика после СССР*», БХВ-Петербург; Санкт-Петербург; 2013.
- Гомар Тома, *Что скрывается за делом Сноудена*, 7 ноября 2013, <http://www.globalaffairs.ru/number/Chto-skryvaetsya-za-delom-Snoudena-16183/>
- Гохберг Л. М., Зайченко С. А., Китова Г. А., Кузнецова Т. Е., *Научная политика: глобальный контекст и российская практика*, Высшая школа экономики; Москва; 2011
- Форд, Эрик. *Путин-Крымский. Что дальше?*, Серия «Проект «Путин» Алгоритм; Москва; 2014.
- Гузенкова Тамара Семёновна, *Евразийский экономический союз: гражданское измерение*, Проблемы национальной стратегии № 6 (15) 2012.
- Гумилев Л.Н. *Этногенез и биосфера земли*. М.: Айрис-Пр., 2005. С. 22.
- Гумилев Л.Н. *Этносфера: история людей и история природы*. М.: Экопрос, 1993.
- Гундарова Людмила, «*Антишпионская*» резолюция, 13.11.2013, «Красная звезда», <http://redstar.ru/index.php/2011-07-25-15-55-34/item/12694-antishpionskaya-rezolyutsiya>
- Де Розней Жоэль, *Новые территории культуры, плюрализм и воспитание: к культурному соглашению?*, Власть, Ключи от XXI века: Сб. статей.– М., 2004. – 317 с. – (пер. с фр. яз.)
- Дергачев В.А. *Геополитика*. М., 2004.
- Дергачев В.А. *Геоэкономика (Современная геополитика)*. Киев, 2002.
- Дергачев В.А., *Геополитическая архитектура Черноморского региона*, Вісник Донецького Національного Університету, сер. В: Економіка і Право, вип.2, 2008.
- Дугин А. Г. *Основы геополитики*, Арктогая, Москва, 1997.
- Эберхардт Адам, *Разночтения "Восточного партнерства", Россия и Восточное партнерство ЕС: вызов или новая платформа для сотрудничества?* Сборник докладов международной конференции, Санкт-Петербург, декабрь 2009 г. – СПб.: Издательство Левша. Санкт-Петербург. 2010. – 124 с.)
- Захаров А. *Империя и федерация*, / Свободная мысль. 2006. № 5.
- Замятин Д.Н. *Политико-географические образы российского пространства // Политическая наука. Пространство как фактор политических трансформаций: Сб. науч. тр.* М.: ИНИОН РАН, 2003.
- Зеленков, М. Ю., *Теоретико-методологические проблемы теории национальной безопасности Российской Федерации : монография*, М. : Юридический институт МИИТа, 2013.
- Филиппов А.Ф. *Гетеротопология родных просторов// Отечественные записки*. 2002. № 6 (7). С. 48.
- Фурсов А. И. *Наступает эпоха новых империй. Евразийский союз — единственный шанс России на выживание // <http://svpressa.ru/society/article/51739/>*.
- Чернышев С., *На пути к единой Евразии // Россия в глобальной политике*. — 2010. — № 3. — Май—сент. (<http://www.globalaffairs.ru/number/Na-puti-k-edinoi-Evrazii-14872>).

- Eastern Partnership: a view from Moscow and Brussels, PIT Foundation, 2009.
- Чеснокова Татьяна, *Путин после майдана. Психология осажденной крепости*, Алгоритм, Москва, 2014;
- Чумаков, А.Н. *Глобализация: контуры целостного мира*. – М., 2005.
- Желтов, В.В., Желтов М.В. *Глобализация*. – Кемерово, 2007.
- Желтов, В. В., *Политические институты и процессы: политологические очерки*: сб. науч. тр. / Желтов В. В., Желтов М. В., Малахов И. С. - Кемерово : Кемеровский институт (филиал) РГТЭУ, 2011
- Желтов, В. В. *Геополитика: история и теория: учеб. пособие*. - М. : Вузовский учебник, 2009.
- Жукова, Ольга Анатольевна, *На пути к Русской Европе : Интеллектуалы в борьбе за свободу и культуру в России*, Москва : Фонд «Либеральная Миссия», 2013.
- Ильин, М.В., *Суверенитет: взрывание понятийной категории в условиях глобализации*, Политическая наука. Суверенитет в условиях глобализации. Опыт политий Запада и Востока: сб. науч. тр. – М.: ИНИОН, 2005.
- Ильин И.В. *Теоретико-методологические основы глобалистики*. М., 2009.
- Ильин М.В. *Этапы становления внутренней геополитики России и Украины* // Полис. 1998. № 3.
- Ильин И.А. *Россия есть живой организм* // Русская идея. М. : Республика, 1992.
- Илющенко Роман, № 32 (500) за 21 августа 2013 года, <http://vpk-news.ru/articles/17151>
- Иноземцев В. Л. *«Вторые и первые»* / Ханна П.Второй мир. М., 2009.
- Исаев Б.А. *Геополитика*. СПб., 2006.
- Исмаилов Эльдар, Папава Владимир. *Центральный Кавказ: от геополитики к геоэкономике*. Стокгольм, SA&CC Press, 2006.
- Исмаилов Эльдар, Папава Владимир. *Центральный Кавказ: история, политика, экономика*. Москва, «Мысль», 2007.
- Исмаилов Эльдар, Папава Владимир. *Центральный Кавказ: от геополитики к геоэкономике*, 2008.
- Ismailov Eldar, Papava Vladimir, *Tentralnaya Evrazia: geopoliticeskoe pereosmâslenie*, Stogholm, Izdatelskii dom "SA&CC Press", 2010.
- Кара-Мурза Сергей, *Русский путь. Вектор, программа, враги*, Алгоритм; Москва, 2014.
- Каспэ С. И. *Центры и иерархии: пространственные метафоры власти и западная политическая форма*. М., 2008.
- Кефели И.Ф., *Судьба России в глобальной геополитике*. СПб., 2004.
- Кибасова Г.П. *Этническое пространство*. Волгоград: ВолГМУ: Ваша свита, 2003.
- Киссинджер Генри, *Понять Путина. Политика здравого смысла*, Алгоритм; Москва, 2014.
- Кокошин А. А., *Политико-военные и военно-стратегические проблемы национальной безопасности России и международной безопасности*, Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики»; МГУ им. М. В. Ломоносова: Высшая школа экономики; Москва; 2013.
- Кокошина А.А., Богатурова А.Д., *Мировая политика: теория, методология, прикладной анализ*, М., 2005.
- Колосов В.А., Мироненко Н.С. *Геополитика и политическая география*. М., 2002.
- Кочетов Э.Г. *Геоэкономика. Освоение мирового экономического пространства*. М., 2006.
- Козин В. П. *ЕвроПРО — проблемы создания и условия участия в ней России*. Независимое Военное Обозрение. 2011, 25 марта. http://nvo.ng.ru/concepts/2011-03-25/1_europro.htm (последнее посещение — 29 апреля 2014 г.).

- Кузнецов В.Н. Геокультура. *Основы геокультурной динамики безопасности в мире XXI*. – М.: Книга и бизнес, 2003.
- Кузык Б.Н., Яковец Ю.В., *Россия – 2050: стратегия инновационного прорыва*. М.: 2004.
- Кучерявый М.М. *Военная безопасность России*. Монография. Екатеринбург: Изд. Урал. ун-та, 2010.
- Харин А. Н. *Российское государство в XXIв.: возможные сценарии его трансформации*, Ханна П. *Второй мир*. М., 2009.
- Хардт М., Негри А. *Империя*. М., 2004.
- Челлен Р. *Государство как форма жизни*. М., 2008.
- Ланцова С.А., Ачкасова В.А. (под ред) *Мировая политика и международные отношения: уч. Пособие*, СПб., 2005.
- Лапкин, В.В., Пантин В.И. *Геоэкономическая политика и глобальная политическая история*. – М., 2004.
- Лебедева М.М. *Мировая политика*. М., 2004.
- Лукашук, И.И. *Глобализация, государство, право, XXI век*. – М., 2004.
- Мухаев Г.Т. *Геополитика*. М., 2010.
- Макарычев А.С. *Глобальное и локальное: меняющаяся роль государства в управлении пространственным развитием // Политическая наука. Пространство как фактор политических трансформаций: Сб. науч. тр. М.: ИНИОН РАН, 2003.*
- Малкина Т. *Контурная карта, Отечественные записки*. 2002. № 6 (7). Маринченко А.В. *Геополитика*. М., 2010.
- Мартьянов В. С., *Космополитическая империя*, Свободная мысль. 2009. № 7.
- Межуев Б. *Во чреве кита*: <http://archipelag.ru/geoculture/concept/transform/whale/?version=forprint>.
- Михайлова В.А. (Под ред.), *Геополитика*. Москва, Издательство РАГС, 2007, СС. 205-213;
- Михайлова В. А., Буянова В. С., *Глобализация: учебник*, РАГС, Москва, 2008.
- Минасян Сергей, *ОДКБ и концепция «расширенного сдерживания» в карабахском конфликте*, «21-й ВЕК», № 3 (28), 2013 г.
- Нартов Н.А., Нартов В.Н. *Геополитика*. М., 2010.
- Неклесса А., *Инновационная Россия как политический проект и как стратегия развития//Россия XXI*. 2004.№ 6.
- Островский Е. *Новые границы мира: геокультура*: <http://gtmarket.ru/laboratory/publicdoc/2006/472>.
- Останков В., Лутовинов В., *Место и роль сми в формировании духовности и патриотизма в российском обществе*, Военная безопасность Российской Федерации в XXI веке, Сборник научных статей./ Под ред. ген. полковника Балуевского Ю.Н. – М.:ЦВСИ, 2004 – 447 с, Сборник подготовлен в ЦВСИ Генерального штаба ВС РФ.
- Панарина А.С., *Евразия: Люди и мифы*. М., 2003.
- Пашковская Ирина, *Энергетическая политика Европейского Союза в отношении России*, Аналитические ДОКЛАДЫ, Центр евро-атлантической безопасности, Москва, МГИМО – Университет Выпуск 5 (29) Октябрь 2011.
- Платонов Ю.П. *Народы мира в зеркале геополитики*, М., 2000.
- Петров А. В., *Страны постсоветского пространства : учеб.-метод.пособие*, Иркутск: Изд-во ИГУ, 2012.
- Петровой И.А., *Россия в мировой цивилизации. Хрестоматия*, Москва – Волгоград. – 2003.
- Петровский В., *От империи к открытому миру*, Российская Политическая энциклопедия

(РОС ПЭН), Москва, 2007.

Перегудов, С.П. А.И. Уткин, С.С. Костяев, *Лоббизм российского бизнеса в США и ЕС: эволюция и перспективы*, РОССИЙСКАЯ АКАДЕМИЯ НАУК - Институт Соединенных Штатов Америки и Канады, Москва, 2009.

Пигров К. С. *Империя как инновация, или императив империй*, Вестник Санкт-Петербургского университета, 2007. Серия 6. Вып. 2. Ч. 1.

Поздняков Э.А., *Геополитика*. М., 1995.

Репко С.И. *Национальная безопасность*. – М.: Академия геополитики, 2012.

Родионов С., Коротков С., Устюгов С., *О направлениях продвижения российской инициативы по международной информационной безопасности*, *Военная безопасность Российской Федерации в XXI веке*, Военная безопасность Российской Федерации в XXI веке, Сборник научных статей./ Под ред. ген. полковника Балуевского Ю.Н. – М:ЦВСИ, 2004 – 447 с, Сборник подготовлен в ЦВСИ Генерального штаба ВС РФ.

Рогов И. И. *Империя и политическое государство: проблемы идентификации* // Власть. 2011. № 4.

Савона П. Жан К., *Геоэкономика. Господство экономического пространства*. М., 1997.

Саркисян С., Военно-политическое сотрудничество в контексте евразийской интеграции, «21-й ВЕК», № 3 (28), 2013г.

Сергеев Виктор, Казанцев Андрей, *Структуры мирового порядка: историческая типология*, Космополис № 1(20)весна 2008.

Сирота Н.М. *Геополитика: краткий курс*. СПб., 2006.

Сергунин Александр, «Восточное партнерство» в контексте российско-европейских отношений, *Россия и Восточное партнерство ЕС: вызов или новая платформа для сотрудничества?* Сборник докладов международной конференции, Санкт-Петербург, декабрь 2009 г. – СПб.: Издательство Левша. Санкт-Петербург. 2010. – 124 с.).

Смирнов Анатолий, *Геополитические вызовы информационной безопасности*, www.niiglob.ru.

Смирнов С., *Противоракетная оборона: дезинформация, угроза или реальность?* Индекс Безопасности. 2009. № 2 (89). С. 68. http://www.pircenter.org/data/publications/sirus2-09/065-072_Smirnov_Analiz.pdf (последнее посещение — 29 апреля 2013 г.).

Сорокин П. *Человек, цивилизация, общество*. М.: Политиздат, 1992.

Стиглиц Дж., Ю. , *Глобализация: тревожные тенденции* / Дж. Ю. Стиглиц; перевод с англ. и примеч. Г. Г. Пирогова. – М. : Мысль, 2003.

Теплоухова М., *Владивосток 2012: АТР-Россия и о чем говорить на саммите*. Индекс Безопасности. 2010. № 1 (92);

Тихонравов Ю.В., *Геополитика*. М., 2000.

Тишков В.А. *Реквием по этносу: Исследования* Сенчагова В.К., *Экономическая безопасность России*, М., 2005.

Тренин Дмитрий, *Начинается новая эпоха российско-китайского «тандема»*, Global Times, 21 марта 2013

Тренин Дмитрий, *Post-imperium: евразийская история*; Моск. Центр Карнеги. М.: Российская политическая энциклопедия (РОС ПЭН), 2012

Тренин Д.В. *Конец Евразии. Россия на границе между геополитикой и глобализацией*. М., 2001.

Тренин, Д. *Post-imperium: евразийская история* / Дмитрий Тренин ; Моск. Центр Карнеги. — М. : Российская политическая энциклопедия (РОС ПЭН), 2012. — 326 с.

- Тренин Дмитрий, *Начинается новая эпоха российско-китайского «тандема»*, Global Times, 21 марта 2013.
- Трубецкой Н.С., *Наследие Чингисхана*. М., 2007.
- Торкунова А.В., *Современные международные отношения и мировая политика*, М., 2004.
- Троицкий Михаил, Чарап Самуэль, *Российско-американские отношения на постсоветском пространстве. Как преодолеть игру с нулевой суммой?* Доклады Рабочей группы по будущему российско-американских отношений, Выпуск 1, Сентябрь 2011 г., WORKING GROUP ON THE FUTURE OF U.S.- RUSSIA RELATIONS, www.us-russiafuture.org
- Тураев, В.А., *Глобальные вызовы человечеству*. – М., 2002.
- Цыганков П.А., *Теория международных отношений*. М., 2003.
- Tsygankov A.P. *Pathways after Empire. National Identity and Foreign Economic Policy in the Post-Soviet World*. Lanham, Md., 2001.
- Цыганков П.А. *Российская идентичность и европейский порядок*, Социально-политический журнал. - М., 1996. - №6.
- Цыганков А.П. *Что для нас Евразия? Пять стратегий российского освоения пространства после распада СССР*, Вопросы философии. - М., 2003. - № 10.
- Цымбурский В.Л. *Россия - Земля за Великим Лимитрофом: цивилизация и ее геополитика* - М., 2000.
- Цымбурский В.Л. *Остров Россия: геополитические и хронополитические работы. 1993-2006*. - М., 2007.
- Цымбурский В.Л. *Идентичность геополитическая* // Новая философская энциклопедия. В 4 т. - М., 2001. - Т. 1. - С. 79.
- Цымбурский В.Л. *Россия - Земля за Великим Лимитрофом: цивилизация и ее геополитика* - М., 2000.
- Цымбурский В.Л. *Остров Россия: геополитические и хронополитические работы. 1993-2006*. - М., 2007.
- Цымбурский В.Л. *Идентичность геополитическая* // Новая философская энциклопедия. В 4 т. - М., 2001. - Т. 1. - С. 79.
- Цымбурский В. *Это твой геокультурный выбор, Россия?* Научный журнал «Полис»: <http://www.politstudies.ru/universum/esse/7zmb.htm>
- Цымбурский В.Л. *Остров Россия. Геополитические и хронополитические работы*. М., 2007.
- Цымбурский В.Л. *Россия – Земля за Великим Лимитрофом: цивилизация и ее геополитика*. М., 2000.
- Уолфстол Д. Б., Дотри Э. Ю., Чуен К. А. *Ядерный доклад*. Московский Центр Карнеги. 2002, Декабрь. С. 43. <http://www.carnegieendowment.org/files/NSRFullTextRussian.pdf> (ultima vizită 4 noiembrie 2013).
- Уткин, А.И. *Мировой порядок XXI века*. – М., 2004.
- Уткин, А.И. *Глобализация: процесс осмысления*. – М., 2004.
- Хлюстов Михаил, *Теории конфликтов и реальные конфликты конца XX – начала XXI веков*. Новая версия, *Центр стратегических оценок и прогнозов, 2011*
- Шаклеина.Т.А. *Внешняя политика и безопасность современной России. 1991-2002*.
- Хрестоматия в четырех томах / Том II. Исследования. М.: Московский государственный институт международных отношений (У) МИД России, Российская ассоциация международных исследований, АНО «ИНО-Центр (Информация. Наука. Образование.)», 2002. 446 с.
- Шаповалов Александр, *Глобальное кибергосподство США(Разоблачения Сноудена как*

признак эпохи информационных войн, № 44 (512) за 13 ноября 2013 год, <http://vpk-news.ru/articles/18146>

Шарко С.В., *Россия и Китай: возможности и развитие региональной интеграции*, Монография. — М.: ООО «Ин-квартио», 2010. — 272 с.

Шевцова Л., *Одинокая держава: Почему Россия не стала Западом и почему России трудно с Западом*, Моск. Центр Карнеги. — М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010.

Щербаков А., *Русская политическая эмиграция. От Курбского до Березовского*, ОЛМА Медиа Групп; Москва; 2012.

Шинковский, М.Ю. *Глобальные проблемы современности*. — Владивосток, 2006.

Шмелев, Н. П. *Россия в многообразии цивилизаций*, М.: Весь Мир, 2011.

Замятин Д.Н. *„Геокультура: образ и его интерпретации“*: <http://www.perspektivy.info/print.php?ID=35978>.

Россия и Европа. Хрестоматия по русской геополитике, М., 2007.

Шишелина Л.Н. *Расширение Европейского союза на Восток и интересы России*. М., 2006.

Яковца Ю.В., Ремыги В.Н. (ред.), *IV Цивилизационный форум «Перспективы развития и стратегия партнерства цивилизаций»*, Шанхай, 12–14 октября 2010 г.: Материалы. — Сборник докладов участников форума. М.: МИСК, 2010.

Якунин В.И. *Геополитические вызовы России. Современное транспортное измерение*. М., 2007.